

„Media i Medioznawstwo” 2013,
nr 3-4 (41-42/III).

Andrzej Kansy

Mowa nienawiści na lokalnym forum internetowym Studium patologii

Współczesne życie publiczne dostarcza licznych przykładów radykalizacji wypowiedzi jego uczestników¹. Najbardziej kontrowersyjne przypadki, często dotyczące powszechnie znanych osób, znajdują szerokie omówienie w mediach. Jednakże warto pamiętać, że dyskurs obejmuje także relacje społeczne na poziomie lokalnym, a jego aktorami są ludzie spoza pierwszych stron gazet. Dlatego warto przyjrzeć się wypowiedziom na forach internetowych, gdzie przedstawiciele lokalnej społeczności w sposób anonimowy, ukrywając się za nickami, zamieszczają komentarze². Interesujące wydało się zwłaszcza występowanie mowy nienawiści i agresji słownej w wymiarze lokalnym, co starano się potwierdzić na przykładzie wypowiedzi na forum płockiego wydania

¹ Na przykład: obraźliwe wypowiedzi posłanki Krystyny Pawłowicz na temat posłanki Anny Grodzkiej (I 2013 r.); wypowiedzi Janusza Palikota o „kurwieswiecie politycznym” Wandę Nowickiej (II 2013 r.); zakłócenie wykładu Magdaleny Środy na Uniwersytecie Warszawskim przez aktywistów Obozu Narodowo-Radykalnego i Młodzieży Wschodpolskiej, którzy wznosili okrzyki „Raz sierpem, raz młotem czerwona hołota!” (II 2013 r.); zakłócenie okrzykami „Precz z komuną!” wykładu Adama Michnika w jednej z radomskich szkół wyższych (II 2013 r.). Na niszczącą możliwość słów zwrócił uwagę Michał Głowiński (Słowa, które może zabici. Rozmowa Tomasza Machaty z Michałem Głowińskim. „Newsweek” 2012, nr 17, s. 21-22).

² Nick – identyfikator w obrębie internetowych kanałów informacyjnych, pseudonim. J. Grzenia, *Komunikacja językowa w Internecie*, Warszawa 2006, s. 132.

„Gazety Wyborczej”. W tym celu określono procentowy udział wypowiedzi nienawistnych oraz wskazano ich adresatów. Ponadto zbadano, czego dotyczyły obraźliwe wpisy.

Komitet Ministrów Rady Europy za mowę nienawiści (ang. *hate speech*) uznał

(...) każdą formę wypowiedzi, która rozpowszechnia, podżega, propaguje lub usprawiedliwia nienawiść rasową, ksenofobię, antysemityzm lub inne formy nienawiści oparte na nietolerancji, włączając w to nietolerancję wyrażoną w formie agresywnego nacjonalizmu lub etnocentryzmu, dyskryminacji lub wrogości wobec mniejszości, migrantów, lub osób wywodzących się ze społeczności imigrantów.³

Polski kodeks karny za publiczne propagowanie faszystowskiego lub innego ustroju państwa lub nawoływanie do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość przewiduje karę grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2⁴. Robert Biedroń w *Raporcie o homofobicznej mowie nienawiści w Polsce* przywołał w kontekście mowy nienawiści m.in. wypowiedź dziennikarki Ewy Siedleckiej, która używa określenia „język presji i opresji”. Zdaniem Autorki służy on do opisywania wydarzeń w kategoriach zagrożenia i walki, m.in. władzom totalitarnym oraz politykom do mobilizacji w obronie wiary katolickiej i tradycyjnego modelu rodziny oraz przed homoseksualizmem⁵. R. Biedroń skoncentrował się głównie na homofobicznej mowie nienawiści, co jest tematem wspomnianego raportu. Magdalena Tulli i Sergiusz Kowalski w raporcie pt. *Zamiast procesu. Raport o mowie nienawiści* pojęciem tym objęli

(...) wypowiedzi i wizjerunki łączące, wyszydzające i poniżające grupy i jednostki z powodów całkowicie lub po części od nich niezależnych takich jak cechy rasowe i etniczne, płeć, preferencje seksualne, czy kalectwo,

³ Rekomendacja nr R 97 (20) Komitetu Ministrów Rady Europy w kwestii „wypowiedzi szerzących nienawiść”

⁴ Ustawa z dnia 6 VI 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. 1997 nr 88, poz. 553)

⁵ R. Biedroń, *Wprowadzenie do Raportu* [w:] *Raport o homofobicznej mowie nienawiści w Polsce*, Warszawa 2009, s. 7

⁶ E. Siedlecka, *Język presji i opresji jako narzędzie sprawowania władzy* [w:] Wyrzykowski M., Bodnar A. (red.), *Przekonania moralne władzy publicznej a wolność jednostki*, Warszawa 2007, s. 37, 40, 49

a także przynależność do innych naturalnych grup społecznych. Grupy naturalne to takie, których się nie wybiera, udział w jednym determinowany jest biologicznie (płeć, kolor skóry), w innych [sic!] (przynależność etniczna, religia, język), społecznie⁷.

Sławomir Łodziński w raporcie na temat dyskryminacji osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce określił mowę nienawiści jako wypowiedzi oraz przedstawienia graficzne, w których dochodzi do łżenia, oskarżania, wyszydzania i poniżania grup i jednostek ze względu na przynależność rasową, etniczną i religijną oraz płeć, preferencje seksualne, kalectwo, a także przynależność do grupy społecznej, np. związanej z określonym terytorium, mówiącej określonym językiem, do grupy zawodowej⁸. Zgodnie z definicją Adama Kwietnia mowa nienawiści to wypowiedzi, które oskarżają, wyszydzają oraz poniżają grupy i jednostki z powodów takich jak przynależność rasowa, etniczna i religijna, a także płeć, orientacja seksualna oraz kalectwo⁹.

Według socjologa Lecha M. Nijakowskiego, wyznacznikami mowy nienawiści są:

- nadmierne uogólnienie negatywnej cechy, np. negatywne stereotypy obcych grup;
- przypisanie szczególnie negatywnych cech;
- uwiązująca leksyka, dehumanizacja;
- lekceważenie, podważanie rytuałów poważania;
- katalogi i zestawienia, np. „demaskujące” listy i katalogi Żydów;
- przedmiot nienawiści, np. płeć, kolor skóry, orientacja seksualna, narodowość, etniczność, kalectwo, język ojczysty, skażenie „genetyczne” (dziadek w Wehrmachcie, ojciec w SB)¹⁰.

W oparciu o wymienione wyznaczniki L. Nijakowski określił mowę nienawiści jako przypisywanie szczególnie negatywnych cech oraz wyzwanie do dyskryminacji kategorii społecznych, przede wszystkim takich,

⁷ S. Kowalski, M. Tulli, *Zamiast procesu. Raport o mowie nienawiści*, Warszawa 2003, s. 21-23

⁸ S. Łodziński, *Problemy dyskryminacji osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce*, Raport nr 219, Wydział Analiz Ekonomicznych i Społecznych Kancelarii Sejmu, Biuro Studiów i Ekspertyz, Warszawa 2003, s. 5

⁹ A. Kwietnia, *Poradnik obywatela. Co możemy zrobić, gdy zaobserwujemy się z mową nienawiści?* Warszawa 2011, s. 5

¹⁰ L. M. Nijakowski, *Mowa nienawiści w świetle teorii dyskursu* [w:] Horolets A. (red.), *Analiza dyskursu w socjologii i dla socjologii*, Toruń 2008, s. 117-127. Na temat skażenia „genetycznego”: M. Dziadzić, *Resortowe dzieci*, „Polityka” 2013 nr 5, s. 12-15

do których przynależność nie pochodzi z wyboru¹¹. Właśnie powyższe rozumienie mowy nienawiści zostało przyjęte w przeprowadzonej analizie ze względu na jego szeroki zakres. Przez mowę nienawiści należy bowiem rozumieć nie tylko dyskryminację ze względu na rasę, wyznanie, czy preferencje seksualne, ale także przejawy agresji słownej, znieważanie, lekceważenie i uwłaczającą lekcykę. Z podobnie szerokim rozumieniem mowy nienawiści można spokonać się w mediach.

Zjawiskiem blisko związanym z mową nienawiści jest heating (ang. *hating*). Hejterzy to nienawistnicy manifestujący swoimi emocjonalnymi wypowiedziami na internetowych forach wrogość do świata. Bardzo dobrze zjawisko to scharakteryzowała Lena Majchrzak:

Złośliwe, często wulgarnie wpisy pojawiają się praktycznie wszędzie tam, gdzie istnieje opcja zostaw swój komentarz. Nie wnoszą żadnej treści do dyskusji, żadnych merytorycznych informacji, a jedynie służą temu, żeby komuś dokopać słowem pisany i poczuć się lepiej. Hejter nie ma żadnych zasad, poza jedną: Nie znam się, więc się wypowiem – tak brzmi jego sieciowe motto¹².

Z mową nienawiści oraz zjawiskiem hatingu blisko związana jest agresja słowna. Na potrzeby artykułu definicję agresji słownej przyjęto jako działania słowne, mające na celu wyrządzenie rzeczywistej lub symbolicznej krzywdy psychicznej jakiejś osobie lub czemuś, co ją zastępuje. Agresja bywa reakcją na frustrację lub przejawem wrogości¹³.

Ponieważ przejawy mowy nienawiści analizowano na przykładach wątków, a jednostką analizy był komentarz, konieczne jest wyjaśnienie tych pojęć.

Pierwsze z wiązało się początkowo z grupami dyskusyjnymi, gdzie oznacza ciąg artykułów dotyczących pojedynczego tematu¹⁴. Komentarz rozprzeszczenił się także na fora internetowe, gdzie oznacza zbiór komentarzy na jeden temat. Wątek może dotyczyć konkretnego artykułu, ale może też być samodzielną całością. Przejrzystą definicję komentarza zaproponowała Maria Wojtak. Według badaczki komentarz jako gatunek

¹¹ L. M. Nijakowski, dz. cyt., s. 132-133

¹² L. Majchrzak, *Hejter gonna hej!*, czyli nienawiść online, <http://blog.wirtualnemedia.pl/magdale-na-majchrzak/post/hejter-gonna-hej-czyli-nienawisc-online> [28.02.2013]

¹³ W. Szelewczuk (red.), *Słownik psychologiczny*, Warszawa 1985, s. 11-12

¹⁴ B. Pfaffenberger, *Słownik terminów komputerowych*, Warszawa 1999, s. 339

prasowy jest komunikatem, przedstawiającym w sposób subiektywny określone fakty, czy wydarzenia. To autorska wypowiedź, wyrażająca opinię o danym wydarzeniu, czy zjawisku społecznym, politycznym lub gospodarczym, która może mieć charakter polemiczny¹⁵. Ze względu na związek z tekstem komentarze można podzielić na autonomiczne – niezwiązane z żadną informacją prasową i nieautonomiczne – przypisane do konkretnego tekstu zawierającego informację¹⁶. Zdaniem Jana Grzeni komentarze to wypowiedzi zamieszczane przez czytelników witryn internetowych, odnoszące się do opublikowanych tam tekstów. Najczęściej występują w czasopismach internetowych. Istotną cechą komentarzy są ich związki z tematem głównym¹⁷.

W celu realizacji założeń badawczych do analizy wybrano internetowe forum „Gazety Wyborczej. Płock” ze względu na jego największą popularność w Płocku. Lokalna gazeta „Tygodnik Płocki” nie prowadzi forum, a fora płockich portali liczą od kilku do kilkudziesięciu wątków. Forum główne płockiej „Gazety.pl” składa się z forów tematycznych, m.in. Co zmienić w Płocku?, Dla rodziców, Kto nami rządzi?, Płock Bez pieczeństwo, Płock Kultura, Pogaduchy płockich mam, wśród których dominuje forum Płock, na którym znalazło się ponad 450 000 wątków, zawierających przede wszystkim komentarze pod artykułami płockiego dodatku do „Gazety Wyborczej”¹⁸. Działalność forum reguluje Regulamin Użytkownika Serwisów Internetowych Agory. Znalazły się tam zapisy zabraniające umieszczania przez użytkowników wpisów na forum, zawierających treści niezgodne z prawem,

(...)wzywających do nienawiści rasowej, wyznaniowej, etnicznej, czy też propagujących przemoc¹⁹.

Za niedopuszczalne uznano też umieszczanie treści uznanych powszechnie za naganne moralnie i społecznie niewłaściwe.

¹⁵ M. Wojtak, *Analiza gatunków prasowych*, Lublin 2008, s. 82

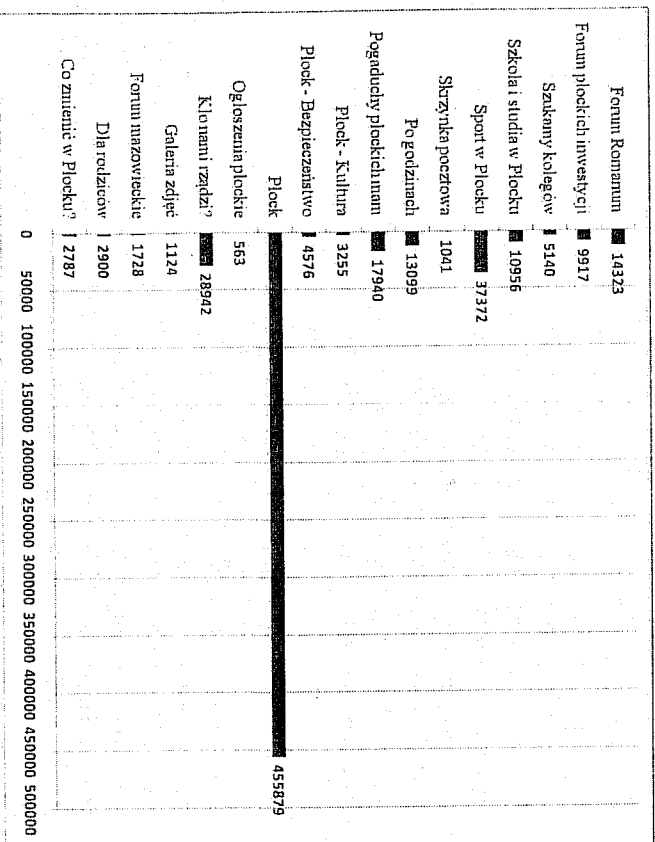
¹⁶ Tamże, s. 84

¹⁷ J. Grzenia, dz. cyt., s. 168

¹⁸ <http://forum.gazeta.pl/forum/k,1295074,Plock.html>

¹⁹ *Regulamin Użytkownika Serwisów Internetowych Agory z dnia 4 czerwca 2012 r.*: http://serwis.gazeta.pl/PocztaGazeta/1,107961,11261764,Regulamin_uzytkownika_Serwisow_Internetowych_Agory.html

Wykres nr 1. Aktywność forów plockiej „Gazety.pl” na podstawie liczby wątków²⁰

Właśnie forum *Plock*, jako najbardziej aktywne (co obrazuje Wykres nr 1), zostało poddane analizie zawartości. Badaniem objęto w nim 5 wątków, charakteryzujących się największą liczbą komentarzy – według stanu na dzień 31 stycznia 2013 r. Za jednostkę analizy przyjęto komentarz. Łącznie przebadano ich 1779. Przekazy analizowano pod kątem występowania elementów mowy nienawiści.

Najczęściej rozwijany wątek na plockim forum „Gazety Wyborczej”, liczący 473 komentarze, nosił tytuł *Via Europe zintegruje kraj i EU*²¹. Założony został przez Jana Wyrębkowskiego 15.06.2012.²² Ostatni wpis

²⁰ Analizę przeprowadzono w dniu 9.02.2013.

²¹ http://forum.gazeta.pl/forum/w/66,136677734,136677734,Via_Europe_zintegruje_Kraj_i_EU-.html [13.02.2013.]

²² J. Wyrębkowski, inżynier budowlany, pracował na budowach w kraju i za granicą; pełnił funkcję prezesa kilku podmiotów gospodarczych; interesuje się zagadnieniami komunikacji drogowej; jest autorem koncepcji docelowego ukształtowania urbanistycznego Plocka i aglomeracji plockiej oraz powiązań z zewnętrzną infrastrukturą transportową w celu maksymalnie bezpiecznego

miął miejsce w dniu 26.12.2012. Wątek nie komentuje żadnego artykułu na łamach gazety, lecz stanowi samoistną wypowiedź. W ośmiowersowym tekście Autor odsyła do trzech opracowanych przez siebie mapek, na których proponuje rozwiązanie drogowe, mające zintegrować Polskę z Unią Europejską. Wątek ten wywołał dyskusję, rozwijającą się przez pół roku. W wątku odnotowano 95 komentarzy zawierających elementy mowy nienawiści, co stanowiło 20% wszystkich wypowiedzi. O gorącej atmosferze dyskusji świadczy to, że 77 wpisów (16%) zostało usuniętych za złamanie prawa lub regulaminu. W dostępnych wypowiedziach dominowało przypisywanie uczestnikom dyskusji chorób umysłowych, upośledzenia intelektualnego, w tym niepełnosprawności i autyzmu, oraz używanie obraźliwych epitetów odnoszących się do stanów psychicznych – 67 przypadków oraz obrażania poprzez przypisywanie różnych zachowań seksualnych, 7 przypadków przypisywania pijństwa lub narkomanii. Pięciokrotnie przypisywano uczestnikom dyskusji nieuczciwość. Tyle samo razy wirtualni rozmówcy szydzili z biedy. Przedmiotem szyderstwa było też wielkie pochodzenie – 4 przypadki. Stwierdzono ponadto jedną wypowiedź antyżydowską. Wirtualni rozmówcy posługiwali się też wulgarnymi, ale zawsze w formie wykrópkowanej.

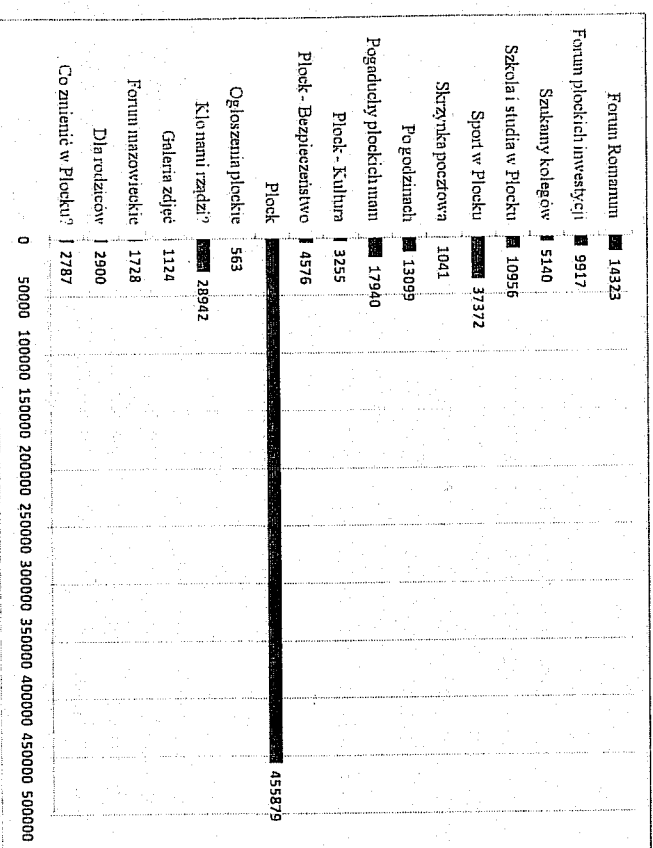
Drugie miejsce pod względem liczby komentarzy zajął wątek zatytułowany *Dwa biliony złotych! Na co pójdzie?*²³ Jego założycielem był, podobnie jak wątku omówionego wyżej, J. Wyrębkowski. Ten liczący 434 wpisy wątek rozpoczęty został 30.04.2012. komentarzem autonomicznym, tzn. samodzielnym, niezwiązanym z żadną informacją prasową²⁴. Ostatniego wpisu dokonano w dniu 19.01.2013. Tym razem autor ujął się jako specjalista od gospodarki. Obliczył, że zakłady petrochemiczne w Plocku w ciągu najbliższych 50 lat dostarczą do budżetu państwa dwa biliony złotych i w tytule wypowiedzi zachęcał użytkowników forum do wirtualnego podziału tej kwoty. W samym tekście mowa była już o części tej kwoty, którą państwo powinno zainwestować w Plocku. Autor nie wskazuje jednak żadnych konkretnych rozwiązań, a jedynie znów odsyła do mapek z poprzedniego wątku. Powierzchność spostrzeżeń, operowanie pustostwami oraz życzeniowe myślenie nazajutro

i sprawnego funkcjonowania. Opracowanie to wzbudza kontrowersje m.in. ze względu na brak merytorycznego przygotowania autora w zakresie urbanistyki oraz transportu. Na podstawie: <http://www.mostypolskie.pl/jan-wyrebkowski.346..html> [22.02.2013.]

²³ http://forum.gazeta.pl/forum/w/66,135523617,135523617,DWA_biliony_zlotych_Na_co_pojdzie_.html [24.02.2013.]

²⁴ M. Wojtak, dz. cyt., s. 84

Wykres nr 1. Aktywność forów plockiej „Gazety.pl” na podstawie liczby wątków²⁰

Właśnie forum *Plock*, jako najbardziej aktywne (co obrazuje Wykres nr 1), zostało poddane analizie zawartości. Badaniem objęto w nim 5 wątków, charakteryzujących się największą liczbą komentarzy – według stanu na dzień 31 stycznia 2013 r. Za jednostkę analizy przyjęto komentarz. Łącznie przebadano ich 1779. Przekazy analizowano pod kątem występowania elementów mowy nienawiści.

Najczęściej rozwijany wątek na plockim forum „Gazety Wyborczej”, liczący 473 komentarze, nosił tytuł *Via Europe zintegruje kraj i EU*²¹. Założony został przez Jana Wyrębkowskiego 15.06.2012.²² Ostatni wpis

²⁰ Analizę przeprowadzono w dniu 9.02.2013.

²¹ http://forum.gazeta.pl/forum/w/66,13667734,13667734,Via_Europe_zintegruje_Kraj_i_EU.html [13.02.2013.]

²² J. Wyrębkowski, inżynier budowlany, pracował na budowach w kraju i za granicą; pełnił funkcję prezesa kilku podmiotów gospodarczych; interesuje się zagadnieniami komunikacji drogowej; jest autorem koncepcji docelowego ukształtowania urbanistycznego Plocka i aglomeracji plockiej oraz powiązań z zewnętrzną infrastrukturą transportową w celu maksymalnie bezpiecznego

miął miejsce w dniu 26.12.2012. Wątek nie komentuje żadnego artykułu na łamach gazety, lecz stanowi samoistną wypowiedź. W ośmiowieśnym tekście Autor odsyła do trzech opracowanych przez siebie map, na których proponuje rozwiązanie drogowe, mające zintegrować Polskę z Unią Europejską. Wątek ten wywołał dyskusję, rozwijającą się przez pół roku. W wątku odnotowano 95 komentarzy zawierających elementy mowy nienawiści, co stanowiło 20% wszystkich wypowiedzi. O gorącej atmosferze dyskusji świadczy to, że 77 wpisów (16%) zostało usuniętych za złamanie prawa lub regulaminu. W dostępnych wypowiedziach dominowało przypisywanie uczestnikom dyskusji chorób umysłowych, upośledzenia intelektualnego, w tym niepełnosprawności i autyzmu, oraz używanie obraźliwych epitetów odnoszących się do stanów psychicznych – 67 przypadków oraz obrażania poprzez przypisywanie różnych zachowań seksualnych, 7 przypadków przypisywania pijństwa lub narkomanii. Pięciokrotnie przypisywano uczestnikom dyskusji nieuczciwość. Tyle samo razy wirtualni rozmówcy szydzili z biedy. Przedmiotem szyderstwa było też wielkie pochodzenie – 4 przypadki. Stwierdzono ponadto jedną wypowiedź antyżydowską. Wirtualni rozmówcy posługiwali się też wulgarnymi, ale zawsze w formie wykrópkowanej.

Drugie miejsce pod względem liczby komentarzy zajął wątek zatytułowany *Dwa biliony złotych! Na co pójdzi?*²³ Jego założycielem był, podobnie jak wątku omówionego wyżej, J. Wyrębkowski. Ten liczący 434 wpisy wątek rozpoczęty został 30.04.2012. komentarzem autonomicznym, tzn. samodzielnym, niezwiązanym z żadną informacją prasową²⁴. Ostatniego wpisu dokonano w dniu 19.01.2013. Tym razem autor ujął się jako specjalista od gospodarki. Obliczył, że zakłady petrochemiczne w Plocku w ciągu najbliższych 50 lat dostarczą do budżetu państwa dwa biliony złotych i w tytule wypowiedzi zachęcał użytkowników forum do wirtualnego podziału tej kwoty. W samym tekście mowa była już o części tej kwoty, którą państwo powinno zainwestować w Plocku. Autor nie wskazuje jednak żadnych konkretnych rozwiązań, a jedynie znów odsyła do map z poprzedniego wątku. Powierzchność spostrzeżeń, operowanie pustosłowiem oraz życzeniowe myślenie naraziło

²³ *o sprawnej funkcjonalności. Opracowanie to wzbudza kontrowersje m.in. ze względu na brak merytorycznego przygotowania autora w zakresie urbanistyki oraz transportu. Na podstawie: <http://www.mostypolskie.pl/jan-wyrebkowski.346..html> [22.02.2013.]*

²⁴ http://forum.gazeta.pl/forum/w/66,135523617,135523617,DWA_biliony_zlotych_Na_co_pojdzi_.html [24.02.2013.]

²⁵ M. Wojtak, dz. cyt., s. 84

założyciela wątku na liczne ataki słowne. Wywołało ponadto dyskurs, w którym odnotowano 90 wpisów zawierających mowę nienawiści lub agresję słowną, co stanowi 21% wszystkich wpisów. Nie odnotowano komentarzy usuniętych przez administratorów forum. Aż 68 razy uczestnicy forum przypisywali sobie wzajemnie różne defekty związane ze sferą psychiki, w tym choroby umysłowe. Odnotowano 19 przypadków obrażenia poprzez odniesienia do sfery seksualnej (m.in. homoseksualizm, zboczenia, onanizm, impotencja). Widoczna gołym okiem niemerytoryczność wpisu J. Wyrębkowskiego spowodowała wymianę zdań, w której adwersarze przypisywali sobie nawzajem lub innym osobom nieuczciwość – 15 razy. Dwukrotnie przypisywano pijanństwo, tyleż samo razy sztychowano z wyglądu zewnętrznego. Również dwukrotnie użytkownicy forum oskarżali siebie wzajemnie lub innych o związki z systemem komunistycznym. Odnotowano również przypadek sztychowania z biedy oraz dwukrotne użycie wulgaryzmów.

Trzecim pod względem liczby wypowiedzi okazał się wątek pt. „Jarosław Wałęsa chce 100 tys. odszkodowania, założony przez anonimowego autora w dniu 08.05.2012. Wymiana wypowiedzi trwała do dnia 15.09.2012. Wątek liczący 342 wpisy powstał jako komentarz do artykułu Siostra Anna od Aniołów – świadek ws. wypadku Wałęsy²⁵. Tego rodzaju komentarz, przypisany tematycznie do konkretnego komunikatu informacyjnego, przez M. Wojtak został nazwany nieautonomicznym²⁶. Autorką artykułu jest Milena Orłowska, dziennikarka plockiego wydania „Gazety Wyborczej”. Wypowiedź ukazała się w związku z rozpoczęciem procesu dotyczącego wypadku drogowego, jaki miał miejsce w okolicy Sierpca na Mazowszu we wrześniu 2011 r. z udziałem Jarosława Wałęsy. Śledztwo wykazało, że kierowca toyoty włączając się do ruchu i wyjeżdżając z za samochodu ciężarowego nie ustąpił pierwszeństwa jadącemu motocyklem J. Wałęsie, który przekroczył o 25 km na godzinę dozwoloną prędkość. W wyniku wypadku motocyklista doznał bardzo poważnych obrażeń, w związku z czym złożył w sądzie wniosek o odszkodowanie i zadośćuczynienie za cierpienia w wysokości 100 tys. zł. Świadkiem wypadku była zakonnica, siostra Anna z Wilna.

W omawianym wątku 108 komentarzy (32% wszystkich) zawierało elementy mowy nienawiści i przejawy agresji. Ponadto 3 wpisy (1%) usunięto za złamanie prawa lub regulaminu. Także i w tym wątku

²⁵ http://forum.gazeta.pl/forum/w,66,135687280,135687280,jaroslaw_waleasa_chce_100_tys_zl_odszkodowania.html [25.02.2013]

²⁶ M. Wojtak, dz. cyt., s. 84

dominowało przypisywanie choroby psychicznej lub niedoskonałości umysłowych. Odnotowano 44 takie przypadki. Na dalszym miejscu znalazło się wyszydzanie chłopskiego pochodzenia – 10 przypadków. Pięciokrotnie pojawił się zarzut nieuczciwości. W omawianym wątku szczególnie wyrazne były agresywne zachowania słowne skierowane przeciwko osobom trzecim, nie biorącym udziału w dyskusji. Agresja słowna skierowana była głównie przeciwko rodzinie Wałęsów. Jako osoby publiczne jej przedstawiciele wystąpili w rolach symboli, które ułatwiają orientację ideologiczną uczestników²⁷. Wypowiedzi agresywne tego rodzaju stanowiły 62% wpisów zawierających mowę nienawiści. W odniesieniu do Lecha Wałęsy wywołano następujące tematy: obietnica wyborcza 100 milionów dla każdego Polaka, sprawa tajnego współpracownika Bolka, chłopskie pochodzenie, puszczanie w skarpetkach oraz pomocność jasna u syna Przemysława²⁸. Pod adresem byłego prezydenta RP skierowano wiele wyrażen obelżywych, m.in. analfabeta, debil, oszust, chciwy cham, wsiur z Popowa. Odnotowano ponadto groźbę „Jeszcze cię naród pogoni, węszał ryju, i z całą rodziną zawisniesz na drzewie”. J. Wałęsa również był adresatem licznych obelg, np. bezczelne ścierwo, wielki Jaruś z dzikiego kraju, zakłaman y gnojek, eurobydlak, cwaniaczek, syn agenta, bydlę, dziedziczny prztyk, pazerny drań, śmierdzący skurwysyn. Odnotowano ponadto szczególnie drastyczne wpisy: „Szkoda, że nie zginał, nadal będzie szkodził Polsce”, „Oby następnym razem nie przeżył”, „Do piekła z takimi!”.

Kolejny z wątków został założony przez autora o nicku „roman_j” jako komentarz do artykułu Huberta Woźniaka pt. Inny kształt Płocka. Wyraż swoją opinię na temat projektu studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego Płocka²⁹. Dziennikarz lokalnego wydania „Gazety Wyborczej” informował o możliwości zapoznanania się z projektem, który został wyłożony w plockim ratuszu oraz o możliwości wnoszenia uwag do niego. Wspomniany „roman_j” w jednoznacznej wypowiedzi wyraził żal, że projektu nie ma w Internecie. Następny

²⁷ Na takie role osób publicznych w agresywnych komentarzach wskazywali: S. Przybylszewski, M. Rutkowski, *Agresja werbalna w komentarzach internetowych (zarys problematyki)* [w:] Narusiewicz – Duchlińska A., Rutkowski M. (red.), *Nowe zjawiska w języku, tekście i komunikacji*. Olsztyn 2006, s. 349

²⁸ W jednym z wywiadów telewizyjnych w 1991 r. L. Wałęsa powiedział: *Każdy, kto ukradł złośliwą, będzie osądzony i puszczony w skarpetkach*. W 1993 r. P. Wałęsa spowodował wypadek będąc pod wpływem alkoholu i uciekł z miejsca zdarzenia. Podczas procesu adwokat sprawy tłumaczył jego zachowanie „pomrocznością jasną”

²⁹ http://forum.gazeta.pl/forum/w,66,138825185,138827268,Re_inny_kształt_Plocka_Wyraz_swoja_opinie.html [28.02.2013.]

uczesnik stwierdził, że projekt jest „merytorycznie marny”, nie wyjaśniając dlaczego. Warto się zastanowić, czy miał on w ogóle okazję zapoznać się ze studium, jako że tekst ukazał się w wydaniu internetowym „Gazety Wyborczej” w dniu 11.09.2012. o godz. 18.26, podczas gdy wypowiedź krytyczna pojawiła się o 20.16 tego samego dnia. W następnej wypowiedzi, która została umieszczona nazajutrz o godz. 7.00, znany już z poprzednich wątków J. Wyrębowski napisał:

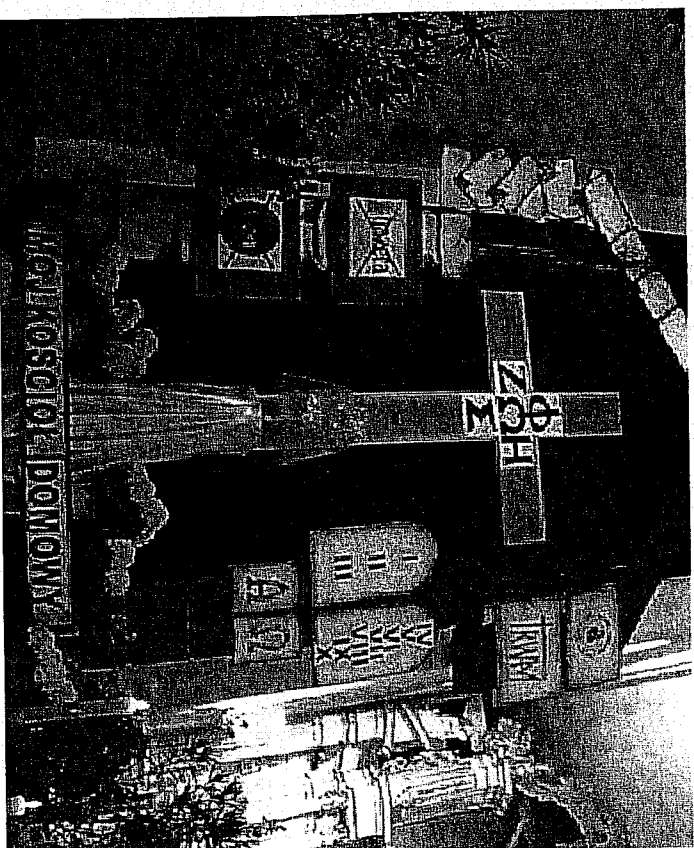
Podaję własne Studium, które uwzględnia wszystkie uwarunkowania funkcjonowania Płocka, a najważniejsze optymalnie przystosowuje Płock i aglomerację płocką do funkcjonowania ze strategicznymi i bardzo niebezpiecznym kompleksem rafinerijno-petrochemicznym³⁰.

Jednakże zamiast studium wypowiedź zawierała jedynie trzy linki do niezrozumiałych napek, w tym jednej wyrysowanej mazakiem. Wywołana w ten sposób dyskusja na forum trwała do 11.09.2012. i zgromadziła 337 komentarzy. Elementy mowy nienawiści lub przejawy agresji słownej zawierało 51 wpisów (15%). Wśród tych wypowiedzi 26 odnosiło się do chorób i ułomności umysłowych, a 15 do nieuctwa. W 3 wypowiedziach przypisywano adresatom alkoholizm lub narkomanie, natomiast w 2 lenistwo. Adresatami słów agresywnych i obelżywych byli przede wszystkim politycy, władze miasta oraz urzędnicy.

Piąty z analizowanych wątków został założony 6 IV 2012 r. w nawiązaniu do artykułu pt. *Proboszcz z Górek skreśla „Gazetę” i TVN* autorstwa dziennikarzy płockiego wydania „Gazety Wyborczej” podpisujących się inicjałami „mo” oraz „pcg”³¹. W artykule podjęto temat wystroju Grobu Pańskiego w kościele w parafii św. Maksymiliana Kolbego w Płocku. Znalazły się tam m.in. plansze z logotypami Radia Maryja i Telewizji Trwam oraz plansze z przekreślonymi na czerwono logotypami „Gazety Wyborczej” i telewizji TVN. W dolnej części grobu umieszczono napis „Mój Kościół domowy”. Dziennikarze opisali swoje próby skontaktowania się z proboszczem ks. Tadeuszem Łebkowskim, który odmówił komentarza stwierdzając, że „Gazeta Wyborcza” jest pismem antypolskim i antykościelnym.

³⁰ http://forum.gazeta.pl/forum/w/66,138825185,138837510,MOJE_Studium_dla_Plocka.html [28.02.2013.]

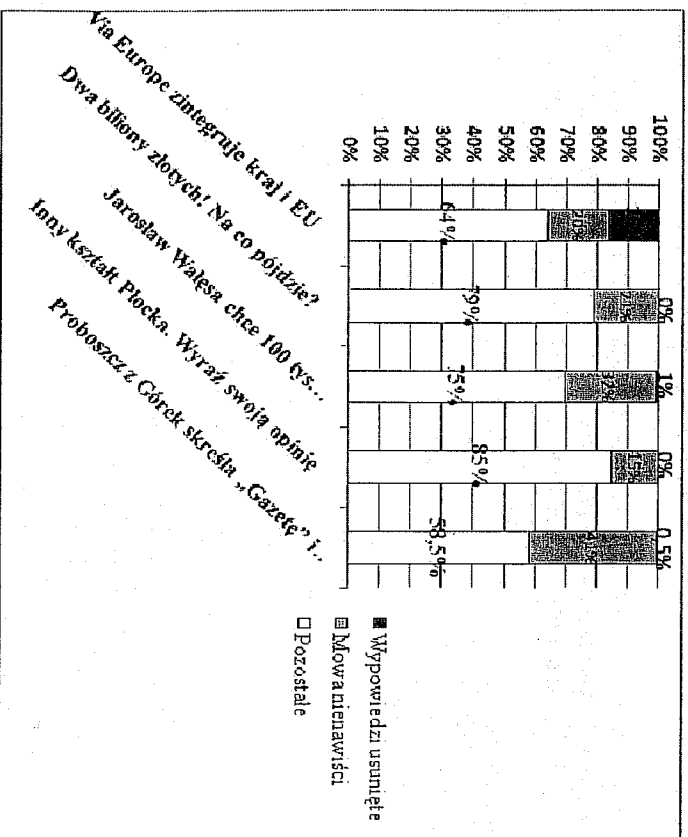
³¹ http://forum.gazeta.pl/forum/w/66,134913785,134913785,Proboszcz_z_Gorek_skreśla_Gazetę_i_TVN.html [28.02.2013.]

Grób Pański w kościele św. Maksymiliana M. Kolbe w Płocku
Źródło: archiwum autora

Wątek rozwijał się do 9.05.2012. i zgromadził 193 wpisy. 79 z nich, czyli 41%, zawierało mowę nienawiści lub przejawy agresji słownej. Jedna wypowiedź została usunięta za złamanie prawa lub regulaminu. W 20 wpisach posłużono się określeniami obraźliwymi typu *cham, łobuz, jeloj*. W 13 wypowiedziach przypisywano adresatom choroby i niedostatki umysłowe, w 2 zarzucano homoseksualizm, w tyłuż nieuctwo. Najczęściej adresatami powyższych wypowiedzi byli księża oraz struktury kościelne – 24-krotnie, TVN i „Gazeta Wyborcza” – 12-krotnie, media w ogóle – 4-krotnie, media o. T. Rydzka – 3-krotnie. Osiem (8) razy atakowani słownie byli katolicy, a 7 razy żydzi (lub” Żydzi” – z kontekstu najczęściej nie wynikało, czy chodzi o wyznawców religii, czy przedstawicieli narodu). W wątku pojawiły się tematy luźno związane z artykułem, jak Żydzi, Fundusz Kościelny, podoфіlia księży, krytyka kleru, katastrofa smoleńska, zamachowiec Anders Breivik.

Wykres 2. Udział mowy nienawiści i wątków usuniętych w poszczególnych wątkach

Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że lokalne płockie forum internetowe „Gazety Wyborczej” nie jest wolne od mowy nienawiści i agresji słownej. Ich przejawy zawierał każdy z badanych wątków na poziomie od 15 do 41%. Najwięcej nienawistnych komentarzy odnotowano w wątkach dotyczących zetknięcia religii, polityki i mediów oraz podejmujących temat osób publicznych. Adresatami wrogich komentarzy byli politycy, księża, Żydzi, katolicy i media. Najczęściej autorzy wypowiedzi przypisywali sobie wzajemnie lub innym osobom choroby psychiczne i różnego rodzaju fiksacje umysłowe, głupotę oraz nieuctwo. Przedmiotem szyderstw byli ponadto ludzie pochodzący ze wsi oraz homoseksualiści. Wyjątkowo drastyczne okazały się wpisy zawierające życzenia śmierci. Warto dodać, że zainteresowanie komentujących tematem głównym szybko mijało. Następowała wówczas faza wzmożonej aktywności rozmówców w obrażaniu, poniżaniu i szydzeniu. Należy też zwrócić uwagę, że w lokalnych warunkach zidentyfikowanie

niektórych użytkowników forum nie przedstawiałoby szczególnego problemu. Rozmówcy wielokrotnie dawali do zrozumienia, że wiedzą, kto kryje się pod określonym nickiem, niekiedy używali imion adwersarzy.

Zdaniem Ireny Kamińskiej-Szmaj, przyczyną agresji uwarunkowane są biologicznie, psychologicznie i społecznie. Jej przyczyna w procesie wychowania polega na braku działań socjalizacyjnych skierowanych na kształtowanie postaw prospołecznych. Zaś zachowanie agresywne najczęściej wiąże się z poczuciem zagrożenia, z frustracją oraz jest przejawem nieumiejętności radzenia sobie w sytuacjach konfliktowych³². Zatem poziom mowy nienawiści i agresji słownej na internetowych forach, których przykładem może być lokalne forum „Gazety Wyborczej”, wiele mówi o nastrojach i kondycji psychicznej dużej części społeczeństwa.

Warto zwrócić także uwagę, że wielu z użytkowników internetu nie jest świadomych odpowiedzialności prawnej, jaka wiąże się z nieodpowiednimi wpisami. A przecież – jak zauważył Jacek Sobczak – granice wolności wypowiedzi w internecie są takie same jak dla przekazów w mediach internetowych. Jednakże ściganie osób łamiących te standardy w internecie jest znacznie trudniejsze, gdyż nie są przez organa ścigania i sądy uznawane za społecznie niebezpieczne³³.

Dyskusja nad tym, co jest ważniejsze: wolność słowa, czy prawo człowieka do godności, nie może przynieść rozstrzygnięcia, gdyż obie należą do najważniejszych wartości osiągniętych w procesie cywilizacji. Przyznawanie racji jednej z nich kosztem drugiej zawsze będzie nosiło piętno cenzury lub nierówności społecznych. Warto rozważyć, czy życzenie śmierci albo piekła Jarosławowi Wałęsie, który ledwie uszedł z życiem z wypadku, jest przejawem wolności słowa? Jak udowodnić Wojciech Lis, wolność prasy i innych środków przekazu – a za taki środek należy uznać forum internetowe administrowane przez gazetę – ma szczególny status ze względu na umiejscowienie w Rozdziale I Konstytucji RP, jest bowiem zasadą ustrojową³⁴. Jednocześnie w Konstytucji RP znajduje się też zapis, mówiący, że:

³² I. Kamińska-Szmaj, *Agresja językowa w życiu publicznym. Leksykon interaktyw politycznych 1918-2000*, Wrocław 2007, s. 52.

³³ J. Sobczak, *Granice internetowych gawędziarzy w mediach społecznościowych* [w:] Wolny Zmierzchniński K., Furman W. (red.), *Internetowe gawędziarzy w mediach społecznościowych*, Warszawa 2010, s. 194.

³⁴ W. Lis, *Wolność prasy i innych środków społecznego przekazu jako zasada ustrojowa*, „Studia Mediodziennicze” 2012, nr 4, s. 29.

*Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych*³⁵.

Zatem w atmosferze radykalizacji poglądów i ich coraz bardziej jawnego wyrażania należy mówić o wolności wypowiedzi, ale też o jej granicach, które powinna wyznaczać wolność drugiego człowieka.

Andrzej Kansy

Krzysztof Majchrzak

Mowa kryzysowa – etyka w medialnym dyskursie na temat kryzysu gospodarczego

Dający się obecnie we znaki obywatelom Starego Kontynentu kryzys gospodarczy to temat, który nie schodzi z medialnych nagłówek. W związku z tym, że podstawową funkcją środków społecznego komunikowania jest przekazywanie informacji, prezentacja wiedzy o świecie, zwłaszcza takiej wiedzy, która z punktu widzenia odbiorców, może być cenna, ma wpływ na ich życie, fakt, że media zajmują się kryzysem jest jak najbardziej naturalny. W tym miejscu rodzi się jednak pytanie, czy kryzys gospodarczy to tak istotne zjawisko, któremu należy się totalna uwaga dziennikarzy i odbiorców na całym świecie? A może to nadawcy, wyczuwając długotrwały potencjał w temacie, podgrzewają go, pobudzając równocześnie społeczne nastroje – a nawet więcej: niepokoje?

Zdaję sobie sprawę, iż udzielenie odpowiedzi na te pytania wymagałoby bardzo głębokiej analizy.

Choć argumenty potwierdzające hipotezę są oczywiście nie tylko dla badaczy i obserwatorów mediów, jej uzasadnienie musiałoby zostać podparte odniesieniem do sytuacji politycznej, wglądem, także z historycznym kontekstem, w gospodarcze przemiany, które mają miejsce w świecie.

³⁵ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Tekst uchwalony w dniu 2 kwietnia 1997 r. przez Zgromadzenie Narodowe, Rozdz. II, Art. 30 (Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483)

MEDIA I MEDIOZNAWSTWO

kwartalnik naukowy
nr 3-4 (11-12/III) z 2013 r.

Wydawnictwo Naukowe SCRIPTORIUM
Opole 2014

MEDIA I MEDIOZNAWSTWO

ISSN 2082-6621
Tytuł wpisany do Rejestru dzienników i czasopism Sądu Okręgowego w Poznaniu pod nr 291/10

Rada Naukowa:

Jacek SOB CZAK (przewodniczący)
Michał DROZDZ (Kraków), Jan FILIP (Bratysława), Lidia K. JASKUŁA (Lublin),
Ryszard KOMALCZYK (Poznań), Andrzej KOZIEŁ (Wrocław), Stefan KUBÓW (Wrocław),
Ewa NOWIŃSKA (Kraków), Paulina OLECHOWSKA (Szczecin), Aldona PRĄSMANTALITÉ (Włocławek),
Joanna Tarczkowska (Bydgoszcz), Ewa FERENC-SZYDEŁKO (Wrocław),
Krzysztof WOŹNIAKOWSKI (Kraków)

Patronat:

Polskie Towarzystwo Naukowe Prawa Prasowego (Poznań)

Redaktor naczelny:

Witold Machura

Skład:

Marek Fiałka

Siedziba redakcji:

ul. J. Ligonia 7/1, 45-362 Opole, tel. (77) 551 94 41
e-mail: biuro.scriptorium@gmail.com

Wydawca:

© Copyright by Wydawnictwo Naukowe SCRIPTORIUM
Wszelkie prawa zastrzeżone

Zaden fragment tej publikacji nie może być powielany ani reprodukowany
w jakiegokolwiek formie, bez pisemnej zgody wydawcy.

Zamówienia dla bibliotek uczelniowych i publicznych oraz odbiorców indywidualnych:

SCRIPTORIUM, tel. (77) 551 94 41
biuro.scriptorium@gmail.com
www.scriptorium.net.pl

SPIS TREŚCI

Wspomnienie o Piotrze Bielańskim [W. Machura]	7
Patrycja PELC	
Retoryka nadzwyczajności - rozważania wstępne	11
MEDIA A PRAWO	
Maria GOŁDA-SOBCZAK	
Ochrona danych osobowych osób fizycznych w prawodawstwie Unii Europejskiej i ich wpływ na sferę kultury	23
MEDIA A SPOŁECZEŃSTWO	
Aniela KSIĄŻEK-SZCZEPANIKOWA	
Kształcenie obywateli świata w erze elektroniki. Korzenie przeszłości	43
Sandra GWÓŹDZ	
Miejsce mediów masowych w społeczeństwie informacyjnym	63
MARCIN JURZYSTA	
Medialne gesty czyli krzyż orężem walki politycznej w Polsce. Ruch Palikota vs. zwolennicy Tadeusza Rydyzka	81
Adam KANSY	
Mowa nienawiści na lokalnym forum internetowym. Studium patologii	89
ETYKA A MEDIA	
Krzysztof MAJCHRZAK	
Mowa kryzysowa - etyka w medialnym dyskursie na temat kryzysu gospodarczego	103
PRAŚA	
Ewa RZANNA-SZCZEPANIAK	
Relacja pomiędzy ideologią a twórczością muzyczną w latach 50. XX w. i jej ocena na łamach polskiej prasy	113